

**DAVLAT BOSHQARUVINI MODERNIZATSIYA QILISHDA
JAMOATCHILIK NAZORATI INSTITUTINI
TAKOMILLASHTIRISH AHAMIYATI**

Sh.Lutfullayev

*Iqtisodiyot va moliya vazirligi huzuridagi
Bojxona qo‘mitasi Bojxona instituti o‘qituvchisi*

M.Shomurotov

*Iqtisodiyot va moliya vazirligi huzuridagi
Bojxona qo‘mitasi Bojxona instituti o‘qituvchisi*

Anotatsiya: Mazkur maqolada davlat boshqaruvini modernizatsiya qilishda jamoatchilik nazorati institutini takomillashtirish ahamiyati, zarurati va bu borada amalga oshirilishi lozim bo‘lgan chora -tadbirlar yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: davlat boshqaruvi, modernizatsiya, jamoatchilik nazorati, institut, fuqarolik jamiyati, davlat ishlari, davlat organlari, davlat va jamiyat.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 36-moddasiga asosan, “O‘zbekiston Respublikasining fuqarolari jamiyat va davlat ishlarini boshqarishda bevosita hamda o‘z vakillari orqali ishtirok etish huquqiga egadirlar. Bunday ishtirok etish o‘zini o‘zi boshqarish, referendumlar o‘tkazish va davlat organlarini demokratik tarzda tashkil etish, shuningdek, davlat organlarining faoliyati ustidan jamoatchilik nazoratini rivojlantirish va takomillashtirish yo‘li bilan amalga oshiriladi. Davlat organlari faoliyati ustidan jamoatchilik nazoratini amalga oshirish tartibi qonun bilan belgilanadi”¹. Konstitutsiyada jamoatchilik nazoratini amalga oshirish huquqiy davlat qurishning muhim sharti sifatida belgilab quyilganligi Respublikada davlat va jamiyat taraqqiyotiga jiddiy e‘tibor qaratilaytganligidan darak beradi. Konstitutsiyada shuningdek, millati, tili, dini hamda ijtimoiy ahvolidan qati nazar hamma qonun oldida teng ekanligi hamda Konstitutsiya va qonunlarni bilish, ularni hurmat qilish nazarda tutilgan. Qonun ustuvorligiga erishishda jamoatchilik nazorati asosiy institut bo‘lishi zarur.

Jamoatchilik nazoratini amalga oshirishda fuqarolar, nodavlat tashkilotlar, ommaviy axborot vositalari va fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlarining roli oshib bormoqda.

O‘zbekistonda ochiqlik va oshkoralik tamoyillarini qaror toptirish, so‘z va matbuot erkinligini ta‘minlash hamda davlat boshqaruv organlari faoliyati ustidan jamoatchilik nazoratini o‘rnatish bo‘yicha samarali ishlar amalga oshirildi.

¹ O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari malumotlari milliy bazasi, <https://lex.uz>

Xususan, “davlat, fuqarolar va fuqarolik jamiyati institutlarining mamlakatni yanada jadal va har tomonlama rivojlantirishga qaratilgan sa’y -harakatlarni birlashtiruvchi zamonaviy shakldagi tizimli hamda samarali muloqotini yo‘lga qo‘yish hamda ularning ijtimoiy manfaatlari kelishilishini ta’minlash”². 2020-yil 16-aprelda tashkil etilgan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Jamoatchilik palatasining asosiy vazifasi etib belgilandi. Bu islohotlar Respublikada normativ-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalar amalda o‘z aksini topayotganligi, ularning mexanizmlari ishlab chiqilib, amaliyotga tatbiq etilayotganligi namunasidir. Shuningdek, Jamoatchilik palatasining barcha hududlarda bo‘limlari tashkil etildi, ommaviy axborot vositalari erkinligi ta’minlandi. Jamoatchilik palatasi vakolatiga kiritilgan ichki va tashqi siyosatda jamoatchilik nomidan fikr bildirish imkoniyati sohadagi islohotlar ko‘lami kengligidan darak beradi.

Bundan tashqari, “Jamoatchilik nazorati jamoatchilik kengashlari va komissiya va jamoatchilik tashkiliy tuzilmalari tomonidan ham qonun hujjatlariga muvofiq amalga oshirilishi mumkin”³. Bu bo‘yicha 2018-yil 4-iyulda qabul qilingan 3837-sonli Prezident qarori ijrosi yuzasidan hududlar kesimida jamoatchilik kengashlari tashkil etilib, ular davlat va fuqarolar o‘rtasida “ko‘prik” va-zifasini bajarishi belgilandi. Kengash qabul qilinayotgan normativ hujjatlar, qarorlarda, shuningdek, davlat dasturlarida jamoatchilik fikri inobatga oli-nishini, sherikchilik shartnomalarida ularning manfaatlariga dahl qilinmasligini nazorat qiladi, jamoatchilik nazorati sub’ektlarining hamkorlikdagi faoliyatini tashkil etadi. “Raqamli O‘zbekiston-2030” strategiyasining tasdiqlanganligi, “Elektron hukumat” tizimining takomillashtirilib borilishi jamoatchilik nazorati sub’ektlariga amalga oshirilayotgan ishlardan xabardor bo‘lish, davlat byudjetini mavjud vaziyatni tahlil qilish hamda kamchiliklarni barta-raf etish chora-tadbirini ishlab chiqishga imkon berish maqsadi ko‘zlangan.

2021-yil 4-martda O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti 6181-sonli Farmoni bilan “2021-2025 yillarda fuqarolik jamiyatini rivojlantirish konsepsiya-si”ning tasdiqlanishi jamoatchilik nazorati sub’ektlari faoliyatining huquqiy asoslari yanada mustahkamlanishi, davlat va jamiyat boshqaruvida faol ishtiroki uchun zaruriy shart-sharoitlarni yaratib berish, ularni qo‘llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish, faoliyati ochiqligini ta’minlash bo‘yicha muhim qadam bo‘ldi. Ushbu islohot to‘liq amalga oshirilsa, jamoatchilik fikri faqat tavsiyaviy xususiyatga ega bo‘lib qolmay, davlat va jamiyat boshqaruvida hal qiluvchi rolga ega bo‘ladi. Farmonda nodavlat-notijorat tashkilotlarining Oliy Majlis qonunchilik palatasi va

² “O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Jamoatchilik palatasini tashkil etish to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 16.04.2020 yildagi 5980-sonli farmoni, URL: <https://lex.uz>.

³ “Jamoatchilik nazorati to‘g‘risida” O‘zbekiston Respublikasi Qonuni, URL: <https://lex.uz>.

uning qo‘mitalari (komissiyalar) majlislarida ishtirok etuvchi doimiy vakili joriy etilishi belgilangan. Vakilning asosiy vazifalari qonun loyihalari va Qonunchilik palatasining vakolatlariga oid masalalar bo‘yicha muhokamalar hamda yig‘ilishlarda ijtimoiy sheriklik, samarali jamoatchilik mexanizmlarini joriy qilish, ularni amaliy jihatdan to‘g‘ri qo‘llash va nodavlat tashkilotlarining huquq va manfaatlarini himoya qilish belgilangan. Jamoatchilik nazorati institutlari mamlakatda korrupsiya, ta‘magirlik, mansabni suuuite‘mol qilishga qarshi kurashishi hamda huquqiy , fuqarolik jamiyati qurish va uni takomillashtirib borish uchun xizmat qilishi shu va boshqa qator normativ-huquqiy hujjatlarda belgilangan.

Muxtasar qilib aytganda, jamoatchilik nazorati davlat boshqaruvi jarayon-lari ochiq va shaffof bo‘lishi va bu faoliyatdan aholining barchasi birdek xabardor bo‘lishi uchun zarur. Buning uchun mavjud muammolar yuzasidan jamoatchilik fikri hal qiluvchi ahamiyatga ega bo‘lishi kerak. Lekin jamoatchilik nazorati sub‘ektlarining fikrlari asosan tavsiyaviy xarakterga ega bo‘lib kelganligi, davlat organlari tomonidan ular faoliyatini inobatga olinmaganligi, shuningdek, ular norma ijodkorligi jarayoniga to‘g‘ridan to‘g‘ri fikr bildira olmasligi hamda nazorat ob‘ekti doirasi torligi nazorat kutilgan natija bermayotganligiga sabab bo‘ldi.

Shuningdek, boshqaruvning bir qismi xo‘jalik boshqaruvi organlari qo‘- lida ekanligi va ularga oid nazorat imkoniyati huquqiy jihatdan jamoatchilikka berilmaganligi ham xalqning barcha muammolari jamoatchilik nazorati insti-tutlari tomonidan echilmasligini ko‘rsatadi. Ushbu kamchiliklarni oldini olish uchun jamoatchilik fikri mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy hamda siyosiy hayotidagi echilishi zarur bo‘lgan masalalar nisbatan hal qiluvchi ahamiyat kasb etishi yo‘lida yuqorida keltirilgan kabi ta‘sir-chan islohotlar amalga oshirilmoda.

Ushbu keltirilgan masalalardan kelib chiqib, quyidagi takliflarni ilgari su-rish mumkin:

Birinchidan, jamoatchilik nazorati institutlarining konstitutsiyaviy -huquqiy asoslarini takomillashtirish, xususan nazorat ob‘ekti doirasini kengay tirish, davlat boshqaruvi organlari bilan bir qatorda xo‘jalik boshqaruvi organlarini ham ob‘ekt sifatida kiritish maqsadga muvofiq bo‘ladi.

Ikkinchidan, jamoatchilik nazoratini huquqiy tartibga solish uni samarali amalga oshirishni tashkil etish uchun zarurdir. Umuman, jamoatchilik nazoratini amalga oshirishga oid qonunchilikda nazorat sohasini aniqlash va jamoat birlash-malari, jamoalarga oid zarur vakolatlar mustahkamlanishi lozim.

Uchinidan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Oliy Majlisga qilgan Murojaatnomasida⁴ belgilangan ustuvor vazifalarning fuqarolik jamiyati vakillari bilan muhokamalarni uyushtirish va amalga oshirib borish.

To‘rtinchidan, davlat idoralari huzuridagi jamoatchilik kengashlari faoliyati samaradorligini ko‘tarish chora tadbirlarini amalga oshirish zarur.

Beshinchidan, davlat idoralarining nodavlat tashkilotlari, OAV va fuqarolik jamiyatining boshqa institutlari bilan samarali va izchil hamkorligini mustahkamlash islohotlarini amalga oshirib borish lozim.

Oltinchidan, davlat tashkilotlarining ijtimoiy tarmoqlardagi faoliyati ochiqligiga erishish, shuningdek, davlat idoralari faoliyatining shaffofligi va hisobdorligini muntazam yo‘lga qo‘yishning amaliy choralarini ko‘rish.

Xulosa o‘rnida shuni keltirish mumkinki, davlat boshqaruvi organlari faoliyati ustidan jamoatchilik nazoratining o‘rnatilishi fuqarolik jamiyati barpo etishning eng muhim shartlaridan biridir. Fuqarolarning faolligi, ijtimoiy hodisalarga daxldorlik hissining ortishi hamda har bir davlat xizmatchisining o‘z faoliyati jamoatchilik nazorati ostida ekanligini chuqur his etib borishi fuqarolik jamiyati shakllanishi jarayonining muhim shartlaridan hisoblanadi. Ya’ni, davlat organlari xalqqa o‘z siyosati, harakatlarini tushuntirib berishi, uning oldida hisobot berib borishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Lex.uz .O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. 30.05.2023-yil qabul qilingan.
- 2.O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari malumotlari milliy bazasi,06.03.2019y, <https://lex.uz>.
3. “O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Jamoatchilik palatasini tashkil etish to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 16.04.2020 yildagi 5980-sonli farmoni, URL: <https://lex.uz>.
- 4.“Jamoatchilik nazorati to‘g‘risida” O‘zbekiston Respublikasi Qonuni, URL: <https://lex.uz>.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 2020-yil 24-yanvar kuni Oliy Majlisga Murojaatnomasi. <https://uzreport.news/politics/shavkat-mirziyoyev-24-yanvar-kuni-oliy-majlisga-navbatdagi-murojaatnomani-taqdim-etadi>.

⁴ O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 2020-yil 24-yanvar kuni Oliy Majlisga Murojaatnomasi. <https://uzreport.news/politics/shavkat-mirziyoyev-24-yanvar-kuni-oliy-majlisga-navbatdagi-murojaatnomani-taqdim-etadi>